

Tomi Soikkeli

Ohjaaja on kuin matkaopas

Näkökulmia tekstilähtöiseen esitysprosessiin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Teatteri-ilmaisun ohjaaja

Esittävä taide

Opinnäytetyö

4.12.2013

Tekijä(t) Otsikko Sivumäärä Aika	Tomi Soikkeli Ohjaaja on kuin matkaopas – Näkökulmia tekstilähtöiseen esitysprosessiin 31 sivua + 4 liitettä 4.12.2012
Tutkinto	Teatteri- ilmaisun ohjaaja
Koulutusohjelma	Esittävä taide
Suuntautumisvaihtoehto	Teatteritoiminnan suuntautumisvaihtoehto
Ohjaaja(t)	Irene Kajo teatteripedagogi, TeM.
Tämä opinnäytetyö käsittelee ohjaajuutta ja tekstilähtöistä esitysprosessia. Työssä tutkitaan havainnollistavien esimerkkien kautta tekijän ohjaajuutta ja sitä, miten se on rakentunut. Esitysprosessin kuvaaminen on olennainen osa opinnäytetyötä. Opinnäytetyössä kirjoittaja perehtyy omaan historiaansa ja tutkii vaikutteita, joita on saanut ohjaajuuteensa vuosien varrella. Työ keskittyy pääosin 2012- 2013 väliselle ajalle, jolloin tekijä käsikirjoitti ja ohjasi näytelmän, <i>Maailman ympäri 81 päivässä</i>. Prosessista on kirjoitettu blogi, joka tukee prosessin kuvaamista. Matkametafora on opinnäytetyössä voimakkaasti mukana ja tekijän ottamat valokuvat korostavat tätä muotoa. Keskeiseen asemaan työssä nousevat ohjaamisen ja käsikirjoittamisen yhdistelmä ja niiden haasteet. Työssä tarkastellaan ohjaajuuden rakentumista ja tekijän käyttämiä ohjauksellisia ratkaisuja. Omakohtaisuus on olennaista niin käsikirjoitusvaiheessa kuin ohjaustilanteessa. Tekijä korostaa omakohtaisuutta roolityöskentelyssä, jotta näyttelijä voi mahdollisimman paljon ammentaa omasta itsestään. Työssä pohditaan matkantekoa ja määränpään saapumista ja sitä, kumpi on tärkeämpää. Esityksen valmiiksi saaminen on olennaista, mutta prosessikin on merkityksellinen. Työssä tuodaan esille näkökulma elämänikäisestä oppimisesta. Ohjaaja ei ole koskaan täysin valmis.	
Avainsanat	Ohjaajuus, tekstilähtöisyys, esitys, prosessi, käsikirjoittaminen

Author(s) Title Number of Pages Date	Tomi Soikkeli Director is like a Travel guide - Aspects to textual performance process 31 pages + 4 appendices 4 December 2013
Degree	Bachelor of Arts
Degree Programme	Performing Arts
Specialisation option	Drama Instructor
Instructor(s)	Irene Kajo, theaterpedagog, TeM.
This present thesis examines both directing and the textual performance process associated with directing. Describing the process constitutes a relevant part of the thesis and, therefore, the experiences of the author have been documented. The author goes through his own past and examines what has influenced his directing over the years. The play called Around The World In 81 Days was written and directed between 2012-2013 by the author and this paper focuses on how this was created. There is also a blog depicting the play, which will be referred to during this thesis. The metaphor "performance process is like traveling" is also an essential part of describing this work, and the pictures taken by the author accentuate this theme. One of the important aspects of this thesis is the combination of directing and writing. This work will be examining the challenges presented by this combination and also the drama technique which has been used during the process. Personal aspect is as relevant in writing the script as in the directing process. Also the role work is deeper and more meaningful to the actor when personal experiences are used. The author ponders on whether traveling, or arriving at a destination is more important. It is relevant to get the performance ready, but the process is also meaningful. The work brings up the perspective of traveling that will keep you learning throughout your life. The director is never completely ready.	
Keywords	Directing, Textual directing, Play, Process, Writing a play

Sisällys

1	Matkablogi – Johdanto	1
2	Matkablogistin esittely – Minä ohjaajana	3
2.1	Intia – Opinsiemeniä ohjaajuudestani	4
2.2	Takaisin koulun penkille	6
2.3	Psykodraamaa ja työharjoittelua	7
3	Reissun suunnittelu - Näytelmän käsikirjoittaminen	9
3.1	Ideointi - Kirjoittamisen aloittaminen	9
3.2	Omaehtaisuus	11
3.3	Haasteet käsikirjoittamisessa	13
4	Matkalle maailman ympäri! - Maailman ympäri 81 päivässä - esityksen prosessi	17
4.1	Matkaseuran etsintä - työryhmän kokoaminen	17
4.2	Matkan päälle - Lukuharjoituksesta toimintaan	19
4.3	Improamisen kautta läsnäoloon	22
4.4	Kameranäyttelemisen ja monikulttuurisuuden kautta realismiin	23
4.5	Ohjaajuuden dilemmoja	26
5	Matkan päätteeksi	29
	Lähteet	31
	Liitteet	
	Liite 1. Maailman ympäri 81 päivässä - esityksen tiedote	
	Liite 2. Flaijeri	
	Liite 3. Juliste	
	Liite 4. Käsiohjelma	

1 Matkablogi – Johdanto

Ohjaaja on kuin matkaopas. Matkaopas näyttää suunnan ja vie matkaajat määränpäähän, niin kuin ohjaaja auttaa näyttelijöitä löytämään toiminnan suunnan ja sen, mihin ollaan menossa. Matkaopas hoitaa käytännön järjestelyt, ja on vastuussa matkustajista reissun ajan. Ohjaaja luo olosuhteet esityksen tekemiseen, ja hän on vastuussa prosessista kokonaisvaltaisesti. Matkaopas on kohteensa asiantuntija, kuten ohjaajakin. Kun kohde tai näytelmä vaihtuu, kummankin tehtävänä on ottaa siitä mahdollisimman paljon selvää, ennen kuin alkaa opastaa uusia matkaajia. Itse reissaaminen on yhtä tärkeää kuin kohteeseen pääseminen. Ellei tärkeämpääkin.

Teatteri-ilmaisun ohjaajan koulutuksessa ohjaajuus on vain yksi osio monesta, mutta opinnäytetyössäni asetan sen tutkimusteni keskiöön. Pyrin analysoimaan omaa tapaan toimia ohjaajana ja pohdin, mistä palasista se koostuu. Tutkin omaa historiaani ennen opiskelua ammattikorkeakoulussa ja sitä, mitä olen oppinut koulutuksen aikana. Käyn läpi perusteellisesti suhteellisen pitkää oppimisprosessia ja matkaa esityksen kirjoittamisesta varsinaisen esityksen luomisprosessiin. Esimerkkinä käytän käsikirjoittamaani ja ohjaamani näytelmää, *Maailman ympäri 81 päivässä*. Käsikirjoittamisen prosessi on yhtenä osana opinnäytetyötäni, koska se on olennainen osa ohjaajuuttani. Näen itseni ennen kaikkea käsikirjoittavana ohjaajana. Poh-

din opinnäytetyössä sitä, miten käsikirjoitus muotoutui sellaiseksi millaisena se loppujen lopuksi esitettiin syksyllä 2013. Käyn läpi esityksen valmistumisprosessin näyttelijöiden kokouamisesta viimeiseen esitykseen saakka.

Matkan opinnäytetyöni kanssa aloitin puolitoista vuotta sitten. Matkalla sattuu ja tapahtuu ja kaikkea ei voi suunnitella etukäteen. Halusin yhdistää opinnäytetyöhöni molemmat työharjoitteluni ja niinhän siinä kävi, että kaikki nivoutuvat lopulta yhteen. Ensimmäisessä työharjoittelussani toimin ohjaajan assistenttina. Kyse oli Johanna Freundlichin *Appelsiinitempu*-nimisestä näytelmästä. Käyn läpi sieltä oppimiani asioita opinnäytetyössäni. Toisessa työharjoittelussani ohjasin käsikirjoittamani kokoillan näytelmän, *Maailman ympäri 81 päivässä*. Lisäksi tähän kombinaatioon yhdistyvät kaksi käsikirjoittamisen kurssia, joilla oli merkityksellinen osuus tässä prosessissa. Niiden aikana kirjoittamani näytelmä syntyi, ja huomasin nauttivani käsikirjoittamisesta. Olen kirjoittanut myös blogin tästä matkasta, ja blogissa analysoinkin omaa tekemistäni ja taiteilijuuttani. Blogiin tulen viittaamaan, kun käsittelen käsikirjoittamista ja sen prosessia.

Tuon esille näkökulman matkaamisen prosessista. Matkametafora eli kokemus siitä, että esityksen tekeminen on kuin matkalla olemista, seuraa mukana opinnäytetyön taustalla. Matkametaforan kautta hahmotan maailmaa ja ohjaajuuttani. Opinnäytetyössä käytettävät valokuvat ovat peräisin omilta reissuiltani niin maailmalla kuin esitystä tehdessä. Nyt pohdin, kumpi on tärkeämpää, päästä matkakohteeseen perille vai itse matkanteko? Onko opinnäytetyön kirjoittaminen vai esityksen valmiiksi saaminen määränpääni?

Tervetuloa reissuun mukaan!

2 Matkablogistin esittely – Minä ohjaajana

Tässä luvussa analysoin viime vuosikymmentäni ja sitä miten olen kasvanut ohjaajana vuosien varrella. Haluan tutkia sitä, millä eväillä lähdin ohjaamaan *Maailman ympäri 81 päivässä* –esitystä syksyllä 2013. Mitä olen oppinut, ja missä voin vielä kehittyä?

Ensimmäisen näytelmäni ohjasin vuonna 2006, kun työskentelin lasten iltapäivätoiminnanohjaajana Keuruulla. Kyse oli joulunäytelmästä, joka esitettiin kerran. Olin silloin vielä kiinnostunut näyttelemisestä, ja olikin suuri haave päästä opiskelemaan alaa. Seuraavana vuonna tein avustajan rooleja Turun kaupungin teatterissa ja toimin myös näyttämömiehenä. Työ oli osana siviilipalvelustani. Jo silloin huomasin, että halusin lisää vastuuta kehittyäkseni teatteriammattilaisena. Halusin päästä käyttämään enemmän omaa luovuuttani. Vuonna 2008 aloitin

draamakasvatuksen opiskelun avoimessa yliopistossa Turussa ja kiinnostuin ohjaamisesta uudesta näkökulmasta. Tajusin sen, että draama on yksi väylä viedä sanomaan eteenpäin ja että sen kautta voidaan saavuttaa asioita. Huomasin myös, että itselläni on paljon annettavaa tällä saralla. En halua tehdä esityksiä, joilla ei ole mitään merkitystä. Jos se on merkityksellistä esityksen tekijöille, siitä voi tulla merkityksellistä myös muille. Kurssilla tutustuin eri alojen opettajiin, joista näkyi intohimo opettamiseen ja draaman tuomiseen kouluihin. Sama intohimo tarttui itseenikin, ja sen voimin päätin lähteä vapaaehtoistyöntekijäksi Intiaan vuoden 2009 kesäkuussa. Päädyin Keski- Intiaan orpokotiin opettamaan lapsille englantia.

2.1 Intia – Opinsiemeniä ohjaajuudestani

Intiassa ollessani aloin pohtimaan, mitä on hyvä ohjaajuus? Mikä on ohjaajan auktoriteetti? Seurasin Intiassa ohjaajien ja opettajien toimintaa ja opetusmetodeja. Puhun ohjaajan ja opettajan käsitteestä tässä tapauksessa rinnakkain, koska omasta näkökulmastani ne olivat hyvin samankaltaisia. Orpokodissa työskentelivät ohjaajat, joilla oli myös pedagoginen näkökulma ohjaamiseen. Koulussa seurasin opettajien työskentelyä ja toimin itse opetuksessa mukana.

Kulttuuri ja tavat määrittelevät toki maailmalla sitä, miten ohjaaja käyttäytyy ja toimii. Silti ihmisenä ja ohjaajina olemme yllättävän samanlaisia. Intiassa opettajia ja ohjaajia kunnioitetaan suuresti. Silloin kun ohjaaja puhuu, muut ovat hiljaa. Ainakin itse koin asian näin. Intiassa myös käytetään vieläkin fyysisiä rangaistusmetodeja, joka vaikuttaa suuresti lasten käyttäytymiseen. Koin sen vahvasti kulttuurisidonnaisena seikkana, ja tajusin, ettei minulla ollut sananvaltaa puuttua siihen. Totesin kuitenkin, ettei minun tarvitse tukea järjestelmää eikä sen käyttämää kyseistä metodologiaa - lapset saattoivat olla häiritsemättä tuntia myös ilman, että kenenkään tarvitsi käyttää voimakeinoja.

Intiassa ohjaajalla on suuri auktoriteetti. Suomessa ja muissa länsimaissa ohjaajaa kunnioitetaan, mutta ohjaamistapa on yleensä ihmisläheisempi ja kaverillisempi, jos näin voi sanoa. Ymmärsin Intiassa sen, että myös tällainen tiukka ja kurinalainen ohjaamistapa toimii tietyissä tilanteissa. Ohjaaja luo tiukat raamit, säännöt ja aikataulut, mutta niiden sisällä osallistujilla on vapaammat kädet. Säännöt ja raamit luovat turvaa ja luottamusta. Tajusin siis ennen kaikkea sen, että ohjaaja luo ne olosuhteet, joissa osallistujien on mahdollista käyttäytyä luovasti. Erilaisella työskentelytavalla loin tuttuun ja turvalliseen oppimistilanteeseen ilmapiiriä, jossa lapset pääsivät toteuttamaan itseään ja omaa luovuuttaan.

Seuraavassa ote päiväkirjastani Intian matkalla:

Perjantaina sain vihdoon lisää vastuuta, ja sain opettaa yksin. Opettaminen sujui yllättävän hyvin. Halusin kokeilla englanninkielen tunnilla jotain sellaista, mitä he eivät yleensä tekisi. Tunneilla yleensä vain istutaan pulpetissa ja keskitytään kielioppiin. Puhumista ei käytännössä harjoitella tunneilla ollenkaan. Päätin ottaa pulpetit syrjään, ja menimme rinkimuodostelmaan. Pohjustin tuntia ensin sillä, että harjoittelimme ja luimme ruuan ja juomien nimiä englanniksi. Sen jälkeen leikimme ostamisleikkiä, jossa vuorollaan jokainen menee keskelle ja ostaa jotain. Sen jälkeen jokainen ringissä oleva muuttuu kyseiseksi tuotteeksi, ja alkaa esittämään sen mukaisesti. Keskellä olevan pitää valita paras vaihtoehto. Näin lapset pääsivät puhumaan englantia ja ilmaisemaan itseään eri tavalla, mihin olivat tunneilla tottuneet. Innostus jatkui jälkepäinkin ja tätä leikkiä leikittiin koulun jälkeen uudestaan (Soikkeli, matkapäiväkirja 2009).

2.2 Takaisin koulun penkille

Intiasta paluun jälkeen elokuussa aloitin opiskelun esittävän taiteen linjalla Metropolia Ammatikorkeakoulussa. Esittävän taiteen linjalta opiskelija valmistuu teatteri-ilmaisun ohjaajaksi. Koulutus kestää neljä vuotta, ja sen jälkeen kukin suuntautuu valitsemalleen tielle soveltavan tai perinteisemmän draaman parissa. Yhä useampi teatteri-ilmaisun ohjaaja työskentelee taiteen perusopetuksessa ja harrastajakentällä, osa taas ammattiteattereissa. Monipuolisuus on teatteri-ilmaisun ohjaajan valttikortti. Hakiessani kouluun edellisenä keväänä ajattelin, että tämän koulutuksen kautta voisin hankkia ammatillista pätevyyttä teatteriohjauksessa ja kehittää itseäni kulttuurialalla, luovan toiminnan ammatissa.

Ensimmäiset kaksi vuotta menivätkin kaikkea tätä etsiessä. Kursseja oli monipuolisesti draamaprosesseista ohjaajuuteen ja käsikirjoittamiseen. Lisäksi teimme muutaman kurssin yhteydessä yhteistyötä yhteisöjen ja koulujen kanssa. Toisen vuoden keväällä sain tilaisuuden lähteä kurssin puitteissa Venäjälle Pietariin. Kurssi kulki nimikkeellä Teatterityö produktioissa. Teimme siis opintomatkan Pietariin, ja tehtävänä oli kerätä kaikenlaista materiaalia, jota voisi käyttää ja työstää esityksessä. Lyhyesti sanottuna tehtävänantona oli tehdä esitys Pietarista. Jakauduimme neljään ryhmään, ja omassa ryhmässäni oli neljä henkilöä. Kolme neljästä halusi ohjata, minä siihen mukaan luettuna. Vaihtoehtona olisi ollut näytteleminen, mutta halusin ottaa lisää vastuuta esityksen luovasta puolesta. Toki näyttelin muiden ohjaamissa osioissa.

Pietariin lähdin ennakkoluulottomasti ja halusin olla stressaamatta ohjaajan paineista ja odotuksista. Oman ohjausosioni halusin tehdä sen mukaan, mitä vaikutteita saisin Pietarin reissulta. Tallensin reissun aikana valokuva-, video- ja äänimateriaalia, joita halusin käyttää myös itse esityksen työstämiseen. Itse esitysprosessi erosi paljon siitä, mihin olin aiemmin tottunut. Jos koulupäivän aikana oli käytettävissä kuusi tuntia, ja se piti jakaa kolmen ohjaajan kesken, jäljelle jäi kaksi tuntia ohjaamiseen itse kullekin. Treeniaika oli siis hyvin rajallinen. Halusin tehdä esityksen, jossa ei ollut valmista käsikirjoitusta, vaan esitystä tehtäisiin enemmänkin improamisen ja fyysisen liikkeen kautta. Näin jälkeempäin ajatellen otin kuitenkin ison askeleen kohti tuntematonta, koska en ollut aikaisemmin ohjannut vastaavaa. Aloin pohtia, miten voin valmistautua ohjaamaan jotain, jos valmista käsikirjoitusta ei ole olemassa. Päätin luottaa siihen, että yhteistyöllä ja olemalla hetkessä läsnä oikeat ratkaisut syntyvät. Keino onnistuikin silloin tällöin, mutta usein törmäsin siihen tilanteeseen, etten tiennyt mitä vastata näyttelijän kysymykseen.

Olisin voinut valmistautua harjoituksiin paremmin miettimällä, mitä oikeasti halusin esitykseltäni ja miten siihen oltaisi päästy. Näyttelijät kaipasivat enemmän perusteluja. Esitysprosessin aikana huomasin kuitenkin sen tärkeän piirteen itsessäni, etten helposti stressaannu ja olen kärsivällinen ohjaaja. Vaikka oltaisiinkin menossa kohti tuntematonta eikä ole tiedossa, mitä vastassa on seuraavaksi, niin luotan siihen, että prosessi kaikesta huolimatta kantaa ja kaikki järjestyy tavalla tai toisella. Luotin siihen, että esitys tulisi valmistumaan ajoissa ja näin kävikin.

2.3 Psykodraamaa ja työharjoittelua

Pietari- projektin jälkeen en tiennyt enää, mihin suuntautua. Olin saanut paljon kriittistä palautetta esityksestä, ja mietin, että haluanko vielä ohjaajaksi. Tajusin kuitenkin, että ehkä en vaan ollut löytänyt vielä omaa ohjaustyyliäni. Kolmantena vuonna menin Päivi Ketosen vetämälle psykodraamakurssille, jossa sain taas pikku hiljaa kiinni omista tavoitteistani. Kurssi oli koko lukuvuoden mittainen, ja kokoontumisia oli säännöllisesti kuukausittain. Psykodraamakouluttajat Sirkku Aitolehti ja Kirsti Silvola kiteyttävät psykodraaman näin:

Psykodraama on ihmisen mielen, suhteiden tai ihmisten yhteisten teemojen tutkimista näyttämöllistämisen ja ryhmäprosessin avulla. Psykodraamaryhmässä vuorovaikutus tapahtuu ryhmässä ja näyttämötyöskentelyssä. Tutkittavia asioita lähestytään sekä yksittäisen ryhmäläisen että koko ryhmän näkökulmasta. Keskiössä on spontaaniuden ja kohtaamisen sekä teoreettinen että menetelmällinen ymmärrys. (Aitolehti & Silvola 2008, 8)

Psykodraaman perustaja oli romanialainen psykiatri Jacob Levi Moreno. Morenolaisen teorian ytimessä on käsitys ihmisten spontaaniudesta ja kohtaamisesta. Spontaanissa tilassa ihminen ei tarkkaile vaan elää välittömässä suhteessa ihmisiin ja ilmiöihin. Kohtaamisen sisältö syntyy läsnä olevassa hetkessä, eivätkä siinä toistu tottumuksiksi muotoutuneet mietteet ja tunteet. Kaikki luominen kuten esimerkiksi uudet roolit, oivallukset ja mielen kehittyminen tarvitsevat syntyäkseen spontaaniutta ja kohtaamista. Spontaanisuuden Moreno näkee myös katalysaattorina, joka mahdollistaa luovuuden.

Kurssin psykodraamaryhmässä pystyi puhumaan hyvinkin avoimesti, ja eri rooliharjoitusten kautta pääsi kokemaan elettyjä tilanteita uudestaan. Olennaista siinä olikin jakaminen, joka on Morenon luoman psykodraaman ydinkäsitteitä. Kun jakaa ja kuulee myös muiden tarinoita, alkaa katsoa omaa tarinaansa eri näkökulmasta. Yksi merkittävimpiä hetkiä oli, kun viimeisenä viikonloppuna jokaisen tehtävänä oli tehdä esitys omasta elämästä. Kun piti hahmottaa oman elämänsä käännekohtat ja merkittävimmät hetket, niin alkoi myös hahmottaa mihin suuntaan haluaa jatkaa tulevaisuudessa.

Viimeisenä varsinaisena opiskeluvuotena menin työharjoitteluun Johanna Freundlichin assistentiksi Korjaamon kulttuurikeskukseen. Hän oli ohjaamassa *Appelsiinitempu*-nimistä näytelmää, ja kyseessä oli pidempiaikainen ohjausprosessi. Harjoitukset aloitettiin jo syksyn alussa 2012, ja ensi-ilta oli maaliskuussa 2013. Freundlich oli raskaana prosessin aikana, ja hänen kollegansa Heidi Räsänen tuli paikkaamaan häntä kuukausi ennen ensi-iltaa. Sain siis nähdä kahden ohjaajan työskentelyä työharjoitteluni aikana.

Prosessin aikana kiinnitin huomiota etenkin aikataulujen merkitykseen ja siihen, että järjestelmällisyydellä luodaan tietynlaista turvantunnetta niin omaan kuin näyttelijöidenkin tekemiseen. Freundlichin prosessissa rekvisiitta tuotiin jo aikaisessa vaiheessa mukaan kuvioihin, ja lisäksi lavan rakenne tehtiin hyvin selväksi näyttelijöille ja muulle työryhmälle. Kaikelle rekvisiitalle ja lavasteille oli eksakti paikka. Välillä stressasin rekvisiitan tarkoista paikoista, koska se oli suurimmaksi osaksi vastuullani ohjaajan assistenttina. Jälkeenpäin tajusin, että näin tarkoilla olosuhteiden luomisella luotiin juurikin rajoja näyttelijöiden työskentelyyn. Rajojen luominen voi kuulostaa rajoittavalta toiminnalta. Niillä kuitenkin myös luodaan näyttelijöille vapaus keskittyä olennaiseen, eli omaan näyttelijäntyöhön. Lisäksi kun rekvisiittaa ja lavasteita on paljon, niin mitä aikaisemmassa vaiheessa ne saadaan mukaan, sitä vähemmän työstämistä niiden muistamiseen menee prosessin loppuvaiheessa.

3 Reissun suunnittelu - Näytelmän käsikirjoittaminen

3.1 Ideointi - Kirjoittamisen aloittaminen

Miten kirjoittaa hyvä käsikirjoitus? Onko itsellä valmiuksia kirjoittaa kokoillan näytelmä ja mitkä ovat haasteeni? Tässä luvussa viitataan useasti kirjoittamaani blogiin, *Reissussa käsikirjoittamisesta esitykseen*. Blogissa käsittelem esityksen käsikirjoittamista ja prosessia esitykseen asti. Blogi löytyy osoitteesta <http://soikkelitomi.blogspot.fi>.

Edellä mainittuja kysymyksiä pohdin vuoden 2012 keväällä, kun oli tarkoitus tuottaa tekstiä Jukka Heinäsen esityskäsikirjoittaminen ja dramatisointi - kurssille. Tavoitteenani oli kirjoittaa teksti, jota tulisin oikeasti käyttämään, eikä ainoastaan tämän kurssin puitteissa. Halusin suunnitella pidemmän kaavan mukaan, miten opinnäytetyön, tämän kurssin ja kummatkin työharjoittelut voisi yhdistää keskenään. Lisäksi pohdin, miten voisin yhdistää näihin kaikkiin intohimoisen harrastukseni, matkailun. Mieleeni tuli lempipiirrettyni kaukaa lapsuudestani. Kyseessä oli tietenkin Jules Verneen romaaniin nojautuva tarina, *Maailman ympäri 80 päivässä*. Piirretty oli tehnyt minuun pienenä suuren vaikutuksen, ja maailma oli avautunut sen kautta moniulotteisuudellaan.

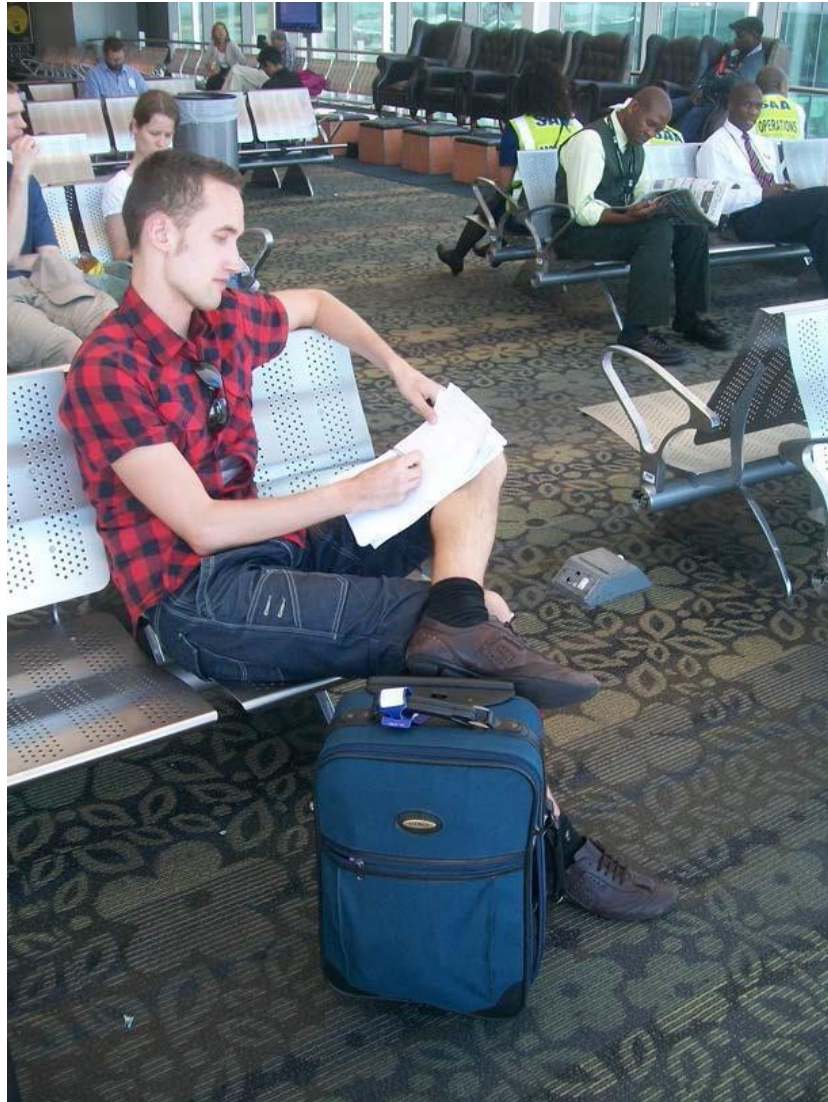
Luin romaanin myöhemmin, ja se ei tehnyt kuitenkaan niin suurta vaikutusta kuin piirretty versio. Mietin, etten haluaisi ohjata tai dramatisoida tekstiä suoraan sellaisenaan. Minua kiinnosti se aspekti, että entä jos päähenkilöt olisivatkin nykypäivän suomalaisia, jotka löisivät vetoa reissaamisesta maailman ympäri? Maailma on kuitenkin muuttunut paljon 150 vuodessa. Miten matkustaminen on sitten erilaisempaa 2013 kuin 1800- luvulla? Ainakin se on monessa mielessä nopeampaa ja helpompaa. Ihmisillä on myös nykyaikana varaa enemmän matkustella, vaikkakin asiaa ei voi liiaksi yleistää. Kohteet ovat lisääntyneet, ja yhä enemmän haetaan jotain yllätyksellisyyttä reissuilta.

Ensimmäinen ajatukseni oli se, että halusin käyttää alkuperäisten päähenkilöiden ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä uusien henkilöiden luomisessa. Poimin kaikki faktat, joita teksti tarjosi henkilöistä, ja valitsin niistä olennaisimmat tarinan kannalta. Sen jälkeen kävin tekstin tarkkaan läpi, ja laitoin ylös tarinan käännekohdat ja mielenkiintoisimmat kohdat. Koska uuden tarinan päähenkilöt lähtisivät matkaamaan Suomesta, niin myös osa maista tulisi muuttumaan. Halusin säilyttää alkuperäisistä suurimman osan ja niin myös loppujen lopuksi kävi. Tarinaan jäi edelleen Intia, Kiina ja Amerikka, joihin alkuperäinenkin tarina suurimmaksi osaksi keskittyi.

Käsikirjoituksen alun kirjoittaminen oli mahdollisesti vaikein osio käsikirjoituksen prosessissa, ja samaa voi myös sanoa viimeisestä kohtauksesta. Kirjoitin suurimman osan kohtauksista ennen kuin kävin käsiksi näihin kohtauksiin. Sain ohjausta silloiselta opettajaltani Jukka Heinäselältä, että ensin kannattaa kuitenkin kirjoittaa tarinan alku- ja loppukohtaukset, ja sitten vasta muut kohtaukset. Ainakin olisi hyvä tietää, että mitä niissä tapahtuu. Alku määrää kuitenkin sen, mihin suuntaan tarinassa ollaan menossa, ja sen takia tuskailinkin alkua pitkään. Jokaisella asialla on merkityksensä. Anne Bogart (2001, 74) kirjoittaa osuvasti kirjassaan aiheesta: ”Teatterissa tapa, jolla esitys alkaa, liittyy ratkaisevasti matkan laatuun”. Se on melkein sama kuin menisi treffeille ensimmäistä kertaa. Ensivaikutelma on usein se tärkein. Jos alku ei ole tarpeeksi kiinnostava, myös odotukset jatkon suhteen ovat laimeat.

Esityskäsikirjoittaminen ja dramatisointi - kurssin aikana kohtauksia luettiin läpi, ja oli mielenkiintoista huomata, miten niihin reagoitiin. En ollut ajatellut kirjoittavani komediaa, vaan kirjoitin tarinaa oman tyylini mukaisesti. Täytyy myöntää, että kirjoitustyylini on hieman sarkastinen ja komediaan suuntautuva. Silti se, että kohtauksille naurettiin, ja se, että sain hyvää palautetta, antoi rohkaisua siihen, että olin menossa käsikirjoituksen kanssa oikeaan suuntaan. Innostuin kirjoittamaan tekstiä kurssin aikana enemmänkin, ja käsikirjoituksesta oli reilusti yli puolet valmiina kurssin päättyessä.

3.2 Omakohtaisuus

Pyrin tuomaan tarinaan omakohtaisuuden siinä mielessä, että halusin liittää omia matkakokemuksiani tarinaan. Yhdistäminen oli yllättävän helppoa. Näistä aidoista kohtaamista tuli monessakin mielessä käsikirjoituksen todellisia helmiä, jotka toimivat hyvin myös näyttämöllä. Osan kokemuksista liitin melkeinpä suoraan käsikirjoitukseen sellaisenaan, ja osassa täytyi muuttaa jotain yksityiskohtia, jotta tarina toimisi paremmin.

Esimerkiksi käsikirjoituksessa on kohtaus Ukrainasta, jossa päähenkilöt liftaavat ja saavat kyydin ukrainalaiselta mieheltä. Kuski ajaa kovaa, ja vaikuttaa epäilyttävältä. Toinen päähenkilöistä pelkää henkensä puolesta. Kohtaus sai inspiraation koulumme kurssimatkalta Pietariin, jossa juurikin saimme kyydin pimeältä taksilta. Matkan puolivälissä kuski pysähtyi yllättäen ja aloitti puhelun. Tietenkin kun ei ymmärrä kieltä, niin helposti mielikuvitus alkaa laukata

ja alkaa epäillä pieniäkin yksityiskohtia. Loppujen lopuksi kuski vei meidät turvallisesti perille hotelliin. Sama tarina oli siis tässä Ukrainassa tapahtuneessa kohtauksessa, tosin kohde oli eri. Käytin osittain samoja lauseita ja sanoja, joita käytettiin Pietarissa. Itse esitykseen kohtaus tuli filmattuna, ja oli ehdottomasti yksi esityksen parhaimpia kohtauksia. Varmasti juuri sen takia, että siihen oli saatu aidon reissaamisen tuntua enemmän kuin muihin kohtauksiin. Lisäksi kohtauksessa leikiteltiin osittain kliseisillä ennakkoluuloilla ja peloilla ulkomaalaisia kohtaan. Loppujen lopuksi käsikirjoitukseen päätyi kuusi omakohtaista tarinaa, osa vähemmän tai enemmän etäännytettyinä.

Käsikirjoituskurssin aikana hain koululta tukea opintomatkaan Israeliin, ja sainkin siihen tukea. Halusin kokeilla uutta tapaa kirjoittamisen suhteen. Mitä jos kirjoittaisi kohtausta paikan päällä, jossa se oikeasti tapahtuu?

Tahtomattaan ja ajattelemattaan ajautuu erilaisiin tilanteisiin, joita voi käyttää myös itse käsikirjoituksessa hyödyksi. Mitä enemmän on myös opiskellut soveltavaa draamaa, on myös huomannut katsovansa maailmaa sen kautta. Alkaa nähdä esityksiä ja kohtauksia joka puolella. Kaikki on vaan kiinni kokijan ja näkijän näkökulmasta. (Soikkeli, blogi 2012)

Tarinan päähenkilöt poikkesivat myös siis Israelissa. Atmosfääriin ja Israelin kulttuuriin pääsi helpommin sisälle, kun kirjoitti aidossa ympäristössä aitojen vaikutteiden ympäröimänä. Loppujen lopuksi kyseinen kohtaus ei kuitenkaan päätynyt sellaisenaan lavalle, mutta kokeiluna se oli mielenkiintoinen. Lisäksi kirjoitin tarinaa eteenpäin vuoden aikana eri puolilla maailmaa, jolloin tarinaan oikeasti sai reissaamisen tunteen. Kirjoitin tarinaa esimerkiksi Johannesburgin lentokentällä Etelä-Afrikassa, rannalla Eilatissa, ja kahvilassa Malagassa. Luulen että juuri tämä omakohtaisuus ja erilainen kirjoittamisen tapa on vaikuttanut siihen, että olen edelleen kiintynyt tarinaan ja kiinnostunut käsittelemään sitä jatkossakin.

3.3 Haasteet käsikirjoittamisessa

Haasteena käsikirjoittamisessa on etenkin ollut se, että miten keskittyä ainoastaan kirjoittamiseen, eikä esimerkiksi siihen, että miltä teksti mahdollisesti näyttäisi lavalla. Kun tietää tulevana ohjaamaan tekstin jossain vaiheessa, niin alkaa automaattisesti näkemään kohtauksia lavalla, ja myös kirjoittamaan kohtauksia osittain sen mukaisesti.

Tässä vaiheessa pitäisi vaan yrittää unohtaa ohjaaminen, ja jättää se sille ajan- kohdalle, mille se kuuluukin. Samoin myös jättää dramatisointi myöhemmälle ja keskittyä käsikirjoitukseen. Toinen asia, mihin olen sortunut, on se, että miettii omaa käsikirjoitustaan sen kautta, että millaisen vaikutuksen tai teon haluaa tehdä lukijalle ja esityksen näkijälle. On hyvä tietää, että tekeekö komediaa, kauhua vai draamaa, mutta näin raakaa alkuversiota tehdessä pitäisi jättää liiallinen analysointi vielä pois. (Soikkeli, blogi 2012)

Yllättävästi en paljoakaan enää miettinyt vaikutuksen tekemistä myöhemmässä käsikirjoittamisen vaiheessa. Ehkä kun sain sen sanottua ääneen, siihen ei vaan kiinnittänyt enää huomiota. Keskityin vain siihen, että olin itse tyytyväinen tekstiin, mitä olin kirjoittanut, ja että pystyin seisomaan kirjoittamani takana. Suuri käänne tapahtui käsikirjoituksen tekemisessä, kun teosta käsiteltiin Marja Louhija -Tyhtilän Tekstihautomokurssilla. Tekstiä luettiin läpi moneen kertaan, ja ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan. Aikaisemmin siitä oli luettu vaan kohtauspätkiä. Oli mielenkiintoista kuulla, millaiseen maailmaan ihmiset olivat astuneet sen myötä.

Eilen käsikirjoitusta luettiin tekstihautomokurssilla koulussa, ja tajusin paljon. On aivan eri asia kuunnella ääneen omaa tekstiään, kuin vain pohtia omassa päässään kirjoittamaansa. Outoa, että olen kirjoittanut tekstiä vuoden, ja nyt yhden lukemisen jälkeen haluaa alkaa muuttamaan suuntaa toiseen. Sitä vaan tajusi, että haluaisikin viedä tarinaa enemmän seikkailutarinan suuntaan, kun aikaisemmin suhdedraama on ollut keskiössä. Suuri työhän siinä on alkaa muuttamaan kohtauksia uudestaan, mutta toisaalta en halua ohjata sellaista, minkä takana en täysin voi olla. (Soikkeli, blogi 2013)

On totta, että ensimmäisissä kohtauksissa oli pedattu suuresti päähenkilön parisuhdetta ja sen ongelmia. Se ei ollut kuitenkaan tarkoitus, että parisuhdetta setvittäisiin pitkin matkaa, ja että se saisi suurimman huomion. Niin kuitenkin kävi, ja aloin miettimään tarkemmin, mitä oikeasti haluaisin ohjata, ja millaiseen maailmaan halusin vastaanottajan viedä. Päätin tehdä suuren muutoksen juoneen ja tarinaan. Muutin esimerkiksi päähenkilön kokonaan, ja osa kohtauksista piti jättää käyttämättä. Suurimman osan kohtauksista pystyin kuitenkin vielä hyödyntämään, ja työ kirjoittamisen suhteen ei mennyt hukkaan.

Mietin, myös että miten uskollinen halusin olla alkuperäiselle Jules Verneen tekstille, ja miten uskottavan halusin oman käsikirjoituksenii olevan. Alkuperäisessä tekstissä Phileas Foggia ja kumppaneita ajaa takaa salapoliisi, joka uskoo Foggin rikkoneen lakia. Omassa versiossani Petterin rikas tyttöystävä lähettää salapoliisin poikien perään, koska pelkää Petterin pettävän häntä reissun aikana. Aloin kuitenkin pohtia, että miten uskottava tällainen tarina olisi. Toki kun tehdään veijarikomediaa, niin kaikki on melkein mahdollista. Halusin kuitenkin tarinan olevan realistisempi ja uskottavampi, joten poistin salapoliisin tarinasta kokonaan. Se oli iso käänne, mutta loppujen lopuksi tarina toimi hyvin ilman sitäkin.

Työn tekemisessä auttoi kunkin roolihahmon kaaren tekeminen. Mistä henkilön kaari alkaa ja mihin se päättyy? Missä tapahtuu käänne, ja tapahtuuko useitakin käännteitä? Muuttuuko henkilö käänteen jälkeen, ja miten hän selviää siitä? Voiko päähenkilöön samaistua? Käsikirjoittaja ja ohjaaja Jouko Aaltonen kirjoittaa samaistuttavuudesta:

Kun kerrotaan tarinaa, pitää miettiä kuka on se henkilö, johon lukija tai katsoja samaistuu. Tarkemmin sanottuna henkilö pitää rakentaa sellaiseksi, että katsoja samaistuu häneen. Henkilön on oltava elävä, todentuntuinen, mielenkiintoinen ja yleensä myös sympaattinen. (Aaltonen 2003, 40.)

Petteri on toinen tarinan päähenkilöistä. Hän on vihtiläinen sähköasentaja, tosin työtön sellainen. Petteri seurustelee, ja on luonteeltaan hyvinkin sosiaalinen ja avoin persoona. Silti hänen maailmankatsomuksensa on melko rajallinen, ja hänellä on paljon ennakkoluuloja ulkomaalaisia ja vähemmistöjä kohtaan. Tarinassa halusin luoda Petterille kaaren siitä, kun hän lyö vetoa vihtiläisessä baarissa, että hän pystyy lähtemään reissuun maailman ympäri ja vähällä rahalla. Matkan varrella Petteri kohtaa omia ennakkoluulojaan, ja joutuu itsekin ennakkoluulojen kohteeksi. Vastoinkäymiset vain kasvavat matkan edetessä, ja Petteri joutuu miettimään väkisin omia maailmankatsomustaan uusiksi. Lopulta hän palaa kuitenkin ehjin nahoin takaisin Vihtiin ja Suomeen. Tarinan takana on *premissi* siitä, että pystyykö tällainen hyvinkin ennakkoluuloinen ja "rasistinen" ihminen muuttumaan näinkin pitkän reissun aikana?

Lopuksi jää katsojan arvioitavaksi, uskooko hän muuttumiseen vai ei.

Premissi pitää draaman niin näytelmän kuin elokuvankin - liikkeessä. Pääväittäjä kannattaa muotoilla niin, että siinä on kaksi napaa, syy-seuraus-suhde tyyliin: "Jos tapahtuu jotakin, johtaa se johonkin." Premissi on työväline, tietty näkökulma käsikirjoituksen työstämiseen ja elokuvan toteuttamiseen. Premissejä voi olla vain yksi ja siinä on pysyttävä koko elokuvan ajan. Kaikki mikä ei tue pääväittäjää tai jota ei voida liittää siihen on turhaa ja tulee karsia pois. (Aaltonen 2003, 39.)

Valmista vastausta ei ainakaan käsikirjoituksen perusteella anneta. Lisäksi en halunnut tehdä käsikirjoituksesta opetustarinamaista ja tuomitsevaa, vaan halusin antaa yhden näkökulman asiaan. Tarinan toinen päähenkilö Kristian on taas melkein pä vastakohta Petterille. Hän on luonteeltaan enemmän sisäänpäin kääntynyt eikä niin sosiaalinen. Hän on kuitenkin avoimempi muita kulttuureja kohtaan, ja myös koko reissu on hänen alkuperäinen ideansa. Kristian ei ole tyytyväinen elämäänsä, ja hän ehkä ajattelee reissun olevan vastaus hänen ongelmiinsa. Näin hän toimii ainakin alitajuntaisesti. Tarinassa seurataan siis kummankin kasvutarinaa. Molempien mahdollinen kasvuntarve on kuitenkin erilaista. Toinen haluaa tulla avoimemmaksi sosiaalisesti, ja toinen ei edes myönnä kasvuntarvettaan, mutta ehkä alkaa ymmärtämään rajoittuneisuutensa ennakkoluulojensa suhteen.

Yksi aspekti, jota myös halusin korostaa tarinassa oli ennakkoluulot ja niiden kohtaaminen reissun aikana. Jokaisella ihmisellä on ennakkoluuloja, toisilla vähemmän ja toisilla enemmän. Jokainen pystyy samaistumaan niihin etenkin tänä aikana, kun yhteiskunta on yhä monikulttuurisempi, ja ihmiset matkustelevalle enemmän maailmalla. Yhteentörmäyksiä eri kulttuurien välillä ei voi välttää, ja se on hyvä asia. Jokaisella ihmisellä on oma tarinansa kerrottavana, ja kaikilta voidaan oppia jotain. Kun mennään oman mukavuusalueensa ja rajojensa ulkopuolelle, niin on mahdollista löytää jotain uutta ja ainutlaatuista. Tarinassa päätin käyttää osittain kliseisiä ennakkoluuloja ja stereotyyppisiä, koska niihin ihmisten on helppo samaistua, ja ne ovat tunnistettavia. Niiden hyödyntämisessä on juuri tärkeintä se, että miten niitä käyttää ja osaako tehdä sen hienovaraisesti. Stereotyyppien käyttämisessä on riskinsä, että ne voivat mennä mauttoman huumorin puolelle, ja silloin teksti ei välttämättä tavoita haluttua sanomaa. Anne Bogart kirjoittaa stereotyyppistä:

On luonnollista karttaa stereotyyppisiä, sillä ne voivat sortaa ja olla vaarallisia tietyille ihmisille. Esimerkiksi rotustereotyypit pilkkaavat ja halventavat ihmisiä vahingollisella ja loukkaavalla tavalla. Stereotyypit voivat sortaa, jos hyväksyy ne sokeasti, eikä haasta niitä. Ne voivat olla vaarallisia, sillä ellei niiden alle sytytä tulta, ne pienentävät eivätkä laajenna (Bogart 2001, 108).

Mietin pitkään, miten käsitellä rasismia tämän käsikirjoituksen yhteydessä, ja mitä haluan sillä saavuttaa. Sitten tajusin olennaisen asian, että päähenkilö on rasistinen ihminen, mutta itse teksti ei ole. Päähenkilön suhtautuminen ulkomaalaisiin on rasistinen ja väheksyvä, ja se on hänen näkökulmansa elämään. Itse tekstin ei ole kuitenkaan tarkoitus olla rasistisesti provosoiva, niin kuin joku voisi kuuleman perusteella käsittää.

Erik Söderblom (1998, 294) puhuu haastattelussaan ohjaajan vastuusta ja moraalista:

Ohjaajana olen työnjohtotehtävissä, ja sen myötä minulla on vastuuta. Myös eettistä vastuuta. Moraalista vastuuta siitä, mitä sanon. Esitys on kuitenkin julkilausuttu, enemmän tai vähemmän näkyvä mielipide asioiden tilasta. On vaikea ohittaa kokonaan sitä tosiasiaa, että sinun on otettava vastuu. (Korhonen 1998, 294.)

Kaikenlaista tekstiä voi kirjoittaa, ja kyse onkin siitä, miten sitä käytetään, ja mitä sillä yritetään saavuttaa. Rasismi on osittain vielä jonkinlainen tabu, jonka käsitteleminen aina herättää keskustelua suuntaan jos toiseen. Oma mielipiteeni on se, että sitä pitäisi käsitellä yhä enemmän ja enemmän, ja erilaisista näkökulmista. Rasismista pitää puhua ja keskustella, koska se on paras tapa hälventää ennakkoluuloja eri kulttuureista tulevia ihmisiä kohtaan. Tämän käsikirjoituksen kautta halusin tuoda tätä rasismi- aihetta esille, koska se on ollut aina omassa elämänsäni suuri mielenkiinnonkohde ja sydämen asia. Ihmisillä on oikeus olla ylpeä omista sukujuuristaan, eikä kenelläkään pitäisi olla oikeutta syrjiä toista erilaisuuden takia.

Yksi haaste käsikirjoittajana on se, että miten tehdä realistista kuvausta, mutta ei kuitenkaan liian alleviivaavaa. Käsikirjoitus matkaamisesta on myös dokumentaarinen, jolloin helposti alkaa kirjoittaa kohtaukset mahdollisimman läpinäkyvästi.

Käsikirjoittajan ei aina tarvitse selittää kaikkea perusteellisesti paksusta rautalangasta vääntäen. Katsoja voi ymmärtää asiat pienemmälläkin alleviivaamisella. Ja kertomistapa, jossa katsoja saa itse tehdä johtopäätökset, on aina tehokkain. (Aaltonen 2003, 88.)

Esitystä ohjatessani muokkasinkin tekstiä usein lennossa, jos dialogissa ilmeni itsestäänselvyksiä. Esimerkiksi jos puhutaan jonnekin menemisestä, niin sen voi myös näyttää toiminnalla. Replikkien määrää olisi voinut vähentää lopullisessa versiossa enemmänkin, ja jättää aikaa toiminnalle ja ajan ottamiselle.

4 Matkalle maailman ympäri! - Maailman ympäri 81 päivässä - esityksen prosessi

4.1 Matkaseuran etsintä - työryhmän kokoaminen

Oikean matkaseuran valitseminen on ensisijaista. Kaikkien kanssa ei tarvitse olla parhaita ystäviä, kunhan pystyy tulemaan toimeen.

Esityksestä olin puhunut jo pidemmän aikaa ihmisten kanssa, ennen kuin aloin etsiä näyttelijöitä mukaan. Ensimmäisen päänäyttelijän kanssa tapasimme maaliskuussa, jolloin käsikirjoituskin oli vielä vaiheessa. Omasta koulustani löysin keväällä kaksi ystävääni, joiden kanssa ollut aikaisemmin samoilla kursseilla. Suuri kysymysmerkki oli se, että miten löytäisin näyttelijöitä ulkomaalaistaustaisiin rooleihin. Laitoin viestiä eri kulttuurikeskuksiin, ja pian tulikin muu-

tamia yhteydenottoja. Koko kevään ajan oli jonkinlainen luottamus siihen, että kaikki tapahtuu ajallaan, ja näyttelijät löytyvät. Toukokuun lopussa halusin pitää ensimmäiset lukuharjoitukset sillä porukalla, joka oli kasassa. Ennen kaikkea halusin, että ihmiset tapaisivat toisensa ennen kesää ja lomaa, jotta porukka tietäisi toisensa.

Ensimmäisen lukuharjoituksen jälkeen oli pitkän tauon aika. Seuraava lukuharjoitus oli tarkoitus järjestää vasta elokuun lopussa, ja niin tapahtuikin. Porukka vaan oli vaihtunut. Kaksi päänäyttelijääni ilmoittivat, etteivät pystyisi ottamaan roolejaan vastaan. Tämä tapahtui elokuussa. Hetken aikaa mietin, että jääkö esitys sittenkin vain käsikirjoituksen asteelle. Päätin hyödyntää kaikkia mahdollisia tiedotusväyliä, koska esitysten peruuntuminen ei olisi ollut mikään vaihtoehto. Ehdottomasti elokuun loppupuoli oli stressaavinta aikaa koko esitysprosessin aikana, juuri näyttelijähaun takia. En halunnut ottaa ketä tahansa rooleihin, vaan tavata ensin, ja katsoa sopisiko henkilö rooliin. Onneksi ystäväpiirissä oli monta hyvää näyttelijää, jotka lähtivät mielellään projektiin mukaan. Kulttuurikeskus Kassandran kautta löytyi myös osa näyttelijöistä. Kun edelliset päähenkilöiden esittäjät ilmoittivat estymisestään, myös äänisuunnittelija muutti mielensä. Olimme jutelleet jo ennen kesää, että kummatkin ovat innoissaan lähdössä tekemään tätä prosessia, ja tuntui, että löytyi yhteinen kieli. Näyttelijöiden estymisen takia äänisuunnittelija pelkäsi, ettei esitys tulisikaan toteutumaan. Elokussa jäin siis aika lailla tyhjän päälle, mutta päätin jatkaa etsimistä.

Onnekaasti kävi ja syksyn harjoituskausi saatiin käyntiin. Kaikki yhdeksän näyttelijää olivat tiedossa. Tuntui, että rooleihin oli löytynyt juuri oikeat ihmiset. Ehkä kaikella on tarkoituksensa. Myös ääni-suunnittelija löytyi kaveripiiristäni, ja olin tehnyt hänen kanssaan ennenkin yhteistyötä. Vuoden alusta lähtien olin hakenut järjestelmällisesti tuottajaa, ja lähetellyt ilmoituksia suuntaan jos toiseen. Syksyllä piti todeta, että tämä projekti pitää vetää ilman tuottajaa, ja työmäärä kasvaisi kaksinkertaiseksi. Itse olin toiminut aiemmin opiskelijakaverini esityksen tuottajana, ja tiesin mitä työmäärää se merkitsisi. Kahteen rooliin pystyy, mutta aina se on jostain pois. Tässä tapauksessa se oli pois ohjaamisesta ja sen suunnittelusta. Välillä oli päiviä, että ryhdyin hoitamaan tuotantoasioita aikaisin aamulla. Kolmelta iltapäivällä olin valmis, ja sitten olikin aika mennä suoraan treeneihin. Ohjaustilanteessa energiataso oli jo valmiiksi matalalla, mutta aina kohtaukset etenivät kerta kerralta eteenpäin. Mietin välillä, että olinko haukannut liian ison palan näytelmän kanssa, koska oman työn määrä vaan lisääntyi. Lisäksi ajauduin suunnittelemaan ja ajamaan valot, koska niihin ei löytynyt suunnittelijaa. Toimin myös valokuvaajana. Videoituihin kohtauksiin sain onneksi tukea muutamalta ystävältäni. Oma ammattitaito ei ole filmipuolella, joten kaikki apu oli tarpeen.

Muutaman kohtauksen pääsin itsekin kuvaamaan, ja samalla opin paljon oikeanlaisten valojen käyttämisestä ja kameratekniikasta. Opettavaistahan tämä kaikki oli. Ajattelin kuitenkin, että tärkeintä on näyttelijöiden löytyminen. Kaikki muu saataisiin hoidettua tavalla tai toisella.

Kuukausi ennen ensi-iltaa yksi naisnäyttelijöistä ilmoitti päässeensä toiseen teatteriin, ja aloitettiin uuden naisnäyttelijän etsiminen. Tässä tapauksessa uusi näyttelijä löytyi entisen näyttelijän toimesta, mikä oli kiitettävää toimintaa. Oikean työryhmän löytyminen oli juurikin tämän projektin suurin haaste. Kun kaikki on vapaaehtoista, eikä siitä voida maksaa palkkaa, niin myös mielen muuttaminen on helpompaa. Tuntuu, että nykyaikana lupaukset ja sopimukset ovat helpommin rikottavissa. Vaihtoehtoja on enemmän, ja mikään ei riitä. Tärkeintä onkin uskoa omaan tekemiseensä ja luottaa, että asioilla on tapana järjestyä. Kliseinen motto, mutta toimi ainakin tämän esitysprosessin aikana.

4.2 Matkan päälle - Lukuharjoituksesta toimintaan

Ryhmän kanssa aloitimme siis perinteisellä lukuharjoituksella, johon suurin osa näyttelijöistä pääsi paikalle. Jokainen esittäytyi, ja vauhdikkaalla rytmillä aloimme käydä läpi näytelmätekstiä. Päivän loppuun jäi vielä aikaa kysymyksille, ja tilaa kertoa harjoituspäivistä ja aikataulusta. Kesällä olin suunnitellut, että olisimme tehneet erilaisia rooliharjoituksia, jotta näyttelijät olisivat voineet tutkia enemmänkin roolejaan. Lisäksi minulla oli suuria suunnitelmia matkateeman suhteen. Olisin halunnut, että ryhmä olisi oikeasti tutustunut paremmin jokaiseen maahan, joissa näytelmän aikana käytiin. Tarkoituksena oli tuoda harjoituksiin eri maiden musiikkia, tuoksua, ja makuja. Tekstiä olisin halunnut mennä reissun mukaisesti, aloittaen Vihdistä ja päättäen Vihtiin. Lisäksi olisin kaivannut lämmittelyleikkejä harjoituksiin, mutta aikataulut eivät sallineet mitään ylimääräistä. Kun porukka vielä tuli porrastetusti harjoituksiin, niin kaikki yhteisleikit menettävät merkityksensä, jos kaikki eivät ole samaan aikaan paikalla. Toisaalta kun on tehnyt töitä ammattilaisteatterissa Turun kaupungin teatterilla ja Korjaamolla Johanna Freundlichin assistenttina, niin ei kummassakaan mitään lämmittelyä tehty, vaan ne kuuluivat näyttelijän vastuulle tehdä ennen harjoituksia. Porrastetussa aikataulussa on siis hyvät ja huonot puolensa, mutta näin ryhmäytymisessä se ei ole kaikista toimivin ratkaisu. Treenikauden aloituksen jälkeen ajattelin, ettei kaikkea voi saada, ja pitää keskittyä olennaiseen. Tärkeintä on, että ihmisillä on hauskaa esitystä tehdessä, ja se, että kohtaukset etenevät päivä päivältä. Hetken tuli mieleen myös paineet, että entä jos esitys epäonnistuukin, ja yleisöpalaute on hyvinkin kriittistä. Keskittymällä täysillä esityksen tekemiseen, kaikki nämä pohdinnat jäivät takalalle.

Kaikkina päivinä, kun kummatkin päänäyttelijät olivat paikalla, keskityimme tekemään kohtauksia päämäärätietoisesti. Tiesin, että aika oli rajallinen, ja kaikki aika pitää käyttää hyväkseen, mitä on tarjolla. Kun toinen päänäyttelijä ei ollut paikalla, teimme osan päivistä rooliharjoituksia. Niitäkin oli tosin liian vähän. Sanoin suoraan, että projektissa näyttelijöillä oli yhä isompi vastuu omasta roolistaan. Rooleja oli melkein kolmekymmentä, joten en ehtinyt mitenkään keskittyä kaikkiin rooleihin yhtä paljoa. Halusin antaa näyttelijöille vastuuta kehittää omaa rooliaan vapaa-ajallaan ja analysoida, millainen henkilö voisi olla. Itse harjoituksissa näyttelijä pystyi näyttämään sen, mitä oli kehittänyt, ja mietittiin yhdessä sen toimivuus.

Näin analysoidessani syksyistä esitysprosessia jälkeenpäin, huomaan, että käytin osittain psykodraamallista ajattelutapaa. Psykodraamassa on tapana kysyä usein, miltä tuntuu. Tätä kysymystä toistin usein, ja sillä oli loppujen lopuksi tarkoituksensakin. Halusin, että näyttelijä oikeasti mietti, mitä oli tekemässä, ja millä ajatuksella. Kaiken toiminnan takana täytyy olla jokin ajatus. Jos jokin kohta kohtauksessa ei toiminut, kysyin heti näyttelijältä, että minkä ajatuksen kanssa hän oli liikkeellä. Jos se ei tuntunut toimivalta, keksimme yhdessä uuden. Muutenkin halusin tietää näyttelijöiden tullessa treeneihin, että millä fiiliksellä ovat tulossa ja millä energialla. Ihmisten energia vaikuttaa paljonkin treenien rytmiin, ja tietenkin sitä yrittää ottaa huomioon illan aikana. Myös tarinoiden jakaminen oli osana harjoituksiamme. Osallistuin itse myös jakamiseen ohjaajana, mikä mahdollisesti helpotti myös näyttelijöiden jakamisen helppoutta.

Painotin koko esitysprosessin ajan myös sitä, miten tärkeää on luoda rooli omista lähtökohdista käsin. Mitä enemmän roolissa on jotain omaa, niin sitä aidompi siitä tulee. Prosessin edetessä huomasin, että tämä toimi. Näyttelijät eivät olleet lavalla omia itseään, mutta jokaisessa oli näkyvissä myös omaa persoonaa, joka toi näyttelijäntyöhön aitoa läsnäoloa mukaan. Myös Erik Söderblom puhuu asiasta osuvasti Kaisa Korhosen kirjassa *Koirien ajama kettu*:

Mutta ihminen on itsessään kiinnostavampi kuin mikään kirjoitettu rooli, niinhän se oikeasti on. Pitää kehottaa näyttelijää yksinkertaisesti viemään roolia itseään kohti sen sijaan että veisi itseään roolia kohti. Miltä sillä hetkellä tuntuu, on se asia. (Korhonen 1998, 282.)

Muutenkin halusin luoda prosessiin sellaisen toimintakulttuurin, että jokainen ottaa vastuun omasta työskentelystään ja roolihaamostaan. Silloin prosessista on mahdollista tulla vieläkin merkityksellisempi, kun tekee enemmän töitä sen eteen. Se, että ohjaaja vain käskee, ja näyt-

telijä tekee sen mukaan asioita tyhjään, ei kuulosta yhtään luovalta toiminnalta. Ohjaajan tehtävä on kertoa, mitä tehdään, mutta se ei tarkoita, ettei näyttelijä voisi käyttää myös omaa ajattelukykyään. Näyttelijän tehtävä on ehdottaa ideoita, jotta oma näyttelijäntyo menisi eteenpäin. Ohjaajan kanssa keskustellaan, vievätkö nämä ideat oikeaan suuntaan.

Ohjaajan työtä ei ole antaa vastauksia vaan pikemminkin tarjota kiinnostusta. On löydettävä oikeat kysymykset ja huomattava milloin ja miten kysyä ne. Jos tiedät jo vastaukset, mitä järkeä on olla harjoituksissa? (Bogart 2001, 140.)

Roolien kehityksessä halusin auttaa näyttelijöitä etenkin puvustuksen ja rekvisiitan kautta. Toin jokaisella henkilölle oman kassin, jossa löytyi erilaisia vaatteita, mitä rooleissa voisi hyödyntää. Lisäksi annoin tehtävän, että jokainen toi muutaman vaatevaihtoehdon roolihahmolleen. Yhdessä päätimme, mikä sopi ja näytti hyvältä roolihahmon suhteen. Myös rekvisiitan suhteen annoin saman tehtävän näyttelijöille. Lisäksi kun puvustamon materiaali ja budjetti olivat rajallisia, niin kaikki mikä oli mahdollista saada ilmaiseksi, tuli tarpeeseen. Ehdottomasti tulen käyttämään samaa tehtävää uudestaan, koska sen kautta näyttelijä pääsee vaikuttamaan välillisesti omaan rooliinsa, ja saa tuntea, että on ollut enemmänkin osana roolin muodostumista. Myös kun ei ole mikään puvustaja ammatiltaan, niin turha sitä on esittää olevansa parempi muotikonsultti kuin mitä on. Viime kädessä päätin asiasta, jos jokin vaate ei vaan istunut roolihahmolle, koska liian erilainen puvustus voisi viedä yleisön huomion väärään suuntaan.

Tarkoituksena oli keskittyä kahteen kohtaukseen päivässä, mutta lopulta treeneissä käytiin useampiakin kohtauksia päivässä. Olin sitä mieltä, että jos kohtausta tehdessä ei tullut mieleen, miten kohtausta voisi kehittää, niin jatketaan seuraavaan. Ei ole mitään järkeä jäädä jankkaamaan kohtausta, jos ei tule ideoita sen kehittämiseen. Kohtauksen pystyi jättämään muhimaan seuraavaan kertaan, mikä oli oikein toimiva ratkaisu. Ohjaava opettajani Jukka Heinänen sanoi hyvän vinkin tätä koskien, että ohjaajakin voi sanoa suoraan, jos ei tiedä vastausta johonkin ongelmaan. Helposti ajattelee, että käsikirjoittajana ja ohjaajana pitäisi tietää kaiken, koska se on omaa luovuudentuotosta. Toisaalta se, että myöntää oman tietämättömyytensä, voi tuottaa kohtaukseen jotain aivan uutta. Sanoin muutamaan kertaan treenikauden aikana, etten tietänyt johonkin ongelmaan vastausta, ja tarvitsin kaikkien apua. Ideoita tulikin joka suunnasta, ja valittiin vaan paras päältä. Teatterin tekeminen on juurikin yhteistyötä, ja parhaimmat ideat voivat tulla keskustelemalla yhdessä.

Yleisin kysymys treeneissä koski kieliasua, että voiko tiettyä repliikkiä muuttaa omaan suuhun sopivaksi. Vastaus oli tietysti kyllä, kunhan sanoma pysyi samana. Alkuvaiheessa tunsin kuitenkin aina pientä vastustusta tekstin muuttamiseen. Se liittyy automaattisesti siihen, että teksti on oma kirjoittamaa, ja on itse muodostanut siihen tunnesiteen. Treenikauden edetessä ei

enää ajatellut tekstiä käsikirjoittajan näkökulmasta, vaan ohjaajana oli pakko miettiä tekstiä toisesta näkökulmasta. Lisäksi kun huomasi, että teksti toimi uusilla sanoilla, niin mitäpä sitä muuttamaan. Toki jos jokin uusi lause ei kuulostanut hyvältä, niin se muutettiin alkuperäiseksi tai keksittiin parempi versio.

4.3 Improamisen kautta läsnäoloon

Esitysprosessin aikana halusin ohjaajana myös hyödyntää improamisen perus-ajatusta ideoiden tarjoamisesta.

Minä kutsun kaikkea, mitä näyttelijä tekee tarjoukseksi. Jokainen tarjous voidaan hyväksyä tai tyrmätä. Tyrmäämistä on kaikki mikä estää toimintaa kehittymästä tai mikä pyyhkii pois vastanäyttelijän toiminnan edellytykset. Kun oppii hyväksymään tarjouksia, toiminta ei voi keskeytyä vahingossa (Johnstone 1996, 96-99.)

Yleensä kun näyttelijä ehdotti jotain ideaa sen suhteen, miten kohtaus voisi toimia paremmin, tai miten roolihenkilö voisi tehdä asioita toisin, suhtauduin siihen myönteisesti. Sanoin kyllä, kokeillaan sitä. Välittömästi lähdettiin kokeilemaan ideaa. Jos se ei toiminut tai vei väärään suuntaan, niin jatkettiin alkuperäisellä idealla. Näin sekä ohjaaja oli tyytyväinen kohtauksen etenemisestä, ja myös näyttelijä pääsi samalla tuomaan omia ideoitaan esille. Välillä toki mietin, että nakersiko tämä kyllä - sana omaa auktoriteettia, mutta toisaalta, jos ei ole parempaa ideaa itsellä ehdotettavana, niin miksei voisi kokeilla toistenkin ideoita. Ohjaaja ei ole kuitenkaan diktaattori, tai ainakaan ei pitäisi.

Muutamassa kohtauksessa tein myös huomion, että liian tarkat repliikit ja koreografiat vain rajoittavat näyttelijän ilmaisua. Sovimme, että näyttelijät improvisoisivat nämä osiot joka kerta, jotta niissä pysyisi tilanteen aitous läsnä. Tietenkin piti sopia aloitus ja lopetusrepliikit tarkkaan, jottei kohtaus lyhentyisi tai venyisi liikaa. Rytmä oli erityisen tärkeä näissä kohtauksissa. Toinen näistä kohtauksista oli ravintolakohtaus, joka sattui Myanmarissa. Kohtauksessa tarjottiin oikeaa riisiä, ja chilikastiketta. Toinen päähenkilöistä ei sietänyt yhtään tulista ruokaa, ja siitä hetkestä lähtien jätkät improvisoivat melkein kohtauksen loppuun asti. Kohtaus toimi näin, ja oli yksi hausimpia esityksen aikana.

Toinen osittain improvisoitu kohtaus oli loppupuolen kohtaus Shanghaissa, jossa päähenkilöt joutuivat tietämättään töihin strippareiksi. Alkuvaiheessa luotiin kohtaukselle tietyt raamit ja koreografia, mutta loppujen lopuksi tärkeintä oli elää hetkessä, ja improvisoinnillekin oli tilaa. Yhdessä esityksessä improvisointi meni liian pitkälle ja kohtauksen rytmi muuttui. Muutoksen

huomasi selvästi myös yleisön reaktioissa, joka ei yhtäkkinä nauranutkaan esitykselle niin paljon kuin yleensä. Improvisointi toi kohtauksiin siis yllätyksellisyyttä ja läsnäoloa. Kun se toimi parhaimmillaan, saivat näyttelijät uutta eloa tekemiseensä ja myös seuraavat kohtaukset olivat energisempiä. Improvisointi on siis erityisen tarkka laji, jota kannattaa käyttää tarkkaan ja harjoitellen.

4.4 Kameranäyttelemisen ja monikulttuurisuuden kautta realistisuuteen

Asia, johon piti välillä puuttua, oli suurielinen näyttelemisen ja äänenkäyttö. Tilana meillä oli Metropolian Tavitalon tanssistudio, joka on esitystilana keskikokoinen, mutta kapea tila. Yleisö on lähellä yleisöä, joten kaikki mitä lavalla tehdään ja puhutaan, näkyy ja kuuluu yleensä selvästi katsomoon saakka. Se on totta, että helposti ajattelee teatterinäyttelemisen olevan aina suurielista, mutta siihenkin pitää olla joku merkitys, miksi se on suurielista. Isoilla lavoilla näyttelemisen pitää olla suurielista ja kuuluvaa, jotta näyttelemisen näkyä viimeisille penkkiriveille asti. Samoin myös ilmeiden pitää olla näkyviä ja korostettuja.

Esityksen dokumentaarisuuden ja realistisuuden takia, halusin, että näyttelemisen on mahdollisimman normaalia ja luonnollisen näköistä. Lavalla voidaan kuiskata, ja puhua pienelläkin volyyminä. Voisi sanoa, että näyttelemisen melkeinpä vietiin kameranäyttelemisen tasolle, jossa kaikki pienikin liike ja ilme näkyvät yleisölle, ja pienetkin asiat saavat oman merkityksensä. Näyttelijät pääsivät myös tekemään videoita kohtauksia, ja niissä vasta huomasikin, että pienieleinen näyttelemisen toimii. Kirjoittaja ja ohjaaja Judith Weston (1999, 78) puhuu yksinkertaisesta, rehellisestä näyttelemisestä riskin ottamisena:

Yksinkertainen, rehellinen näyttelemisen on suurinta riskin ottamista, koska rehellisenä olemisen merkitsee, että näyttelijän täytyy käyttää itseään, tehdä työstään persoonallinen. Todella hyvä näyttelijä ymmärtää, että ohjaajan pyytäessä häneltä ”enemmän” - enemmän vihaa, enemmän surua, enemmän seksiä, enemmän huumoria – hänen on tehtävä rooli yksinkertaisemmin, luonnollisemmin ja lakattava ”näyttelemästä isolla N:llä”. Tehdessään vähemmän näyttelijä pääsee käsiksi syvempiin voimavaroihinsa; vain sieltä hän voi löytää ”enemmän” sen mitä ohjaaja pyytää.

(Maailman ympäri 81 päivässä - esityksen työryhmä: Lotta Jäppinen, Ernest Izu, Niko Laasonen, Mikko Orasuo, Francis Mushonga, Topi Orava, Tiina Salo, Charles Sirait)

Esityksen dokumentaarisuutta ja realistisuutta tukee vähäeleisen näytteleminen lisäksi ennen kaikkea se, että työryhmä oli hyvinkin monikulttuurinen. Livenä esiintyvistä näyttelijöistä yksi oli Zimbabwesta, yksi Nigeriasta ja yksi Indonesiasta. Filmikohtauksissa käytetyistä näyttelijöistä yksi oli venäläistaustainen, ja yksi kreikkalainen. Periaatteessa suomalaiset ovat siis olleet tässä työryhmässä vähemmistönä, jos halutaan kääntää asia pääläelleen. Ehdottomasti tämä monikulttuurisuus on ainoastaan rikastuttanut tätä projektia ja ilman sitä, se ei olisi ollut yhtä uskottava. Lisää työtähän se on tuonut ohjaajan työhön, että kaikki asiat on pitänyt kääntää englanniksi, ja pitänyt työstää prosessin aikana myös omaa englannin kielentaitoa. Toisaalta se, että on saanut ilmaisen kielikurssin kaiken tämän päälle, ei kuulosta yhtään huonolta. Toki joskus viimeisinä treenipäivän tunteina sanat ja kielitaito tuntuivat loppuvan kesken, kun en jaksanut ajatella englanninkielen kautta. Silloin vaihdoin kieltä hangoittelematta takaisin suomenkieleen tai pyysin apua muilta näyttelijöiltä. Aikaisemmin olin ajatellut, että englanninkielen-taitoni on hyvällä mallilla, mutta ohjaaminen kokonaan englanninkielellä vaatii vielä töitä. Itse asiassa tuntuu, että kielitaitoni on huonontunut tämän prosessin myötä, koska olen yrittänyt puhua samalla tavalla kuin päähenkilöt. Päähenkilöt siis puhuivat pääosin tankeroenglantia. Lisäksi yritin olla mahdollisimman selkeä, joten pidin myös rakenteet yksinkertaisina.

Kieliongelmista huolimatta, se että on joutunut tai päässyt puhumaan englanniksi, on myös varmasti rentouttanut ja tuonut prosessiin uusia näkökulmia, juurikin sitä reissaamisen vaatimaa realistisuutta. Välillä jokainen on möläyttänyt suustaan jonkin mokaan englanninkielellä, ja eihän sille voi muuta kuin nauraa. Mikä olisi parempi ryhmää yhdistävä voima kuin nauru ja huumori?

Kielimuurin takia tuli vastaan myös väärinkäsityksiä, mutta keskustelemalla suoraan niistäkin selvittiin. Yksi kohtaaminen aiheutti enemmän keskustelua työryhmässä, ja tuli puhe sen moraalisesta. Kohtauksessa oltiin Intiassa: Pieni poika pysäytti tarinan kaksi suomalaista reissaajaa, ja halusi kuvan heidän kanssaan. Poika sanoi, että hän haluaisi samanvärisen ihon, kuin miehiläkin oli. Hän ei tykännyt omasta ihonväristään. Loppujen lopuksi miehet ottivat kuvan pojan kanssa, ja poika tuli iloiseksi. Tarina oli peräisin omalta Intian reissultani, jossa kävi juuri vastaavanlainen tarina. Ollessani orpokodissa opettamassa englantia, yksi oppilaista tuli sanomaan koulun jälkeen, että haluaisi samanvärisen ihon kuin minulla. Sanoin tietysti, että hänen ihonsa on kaunis, mutta hän oli edelleen surullinen. Yksi näyttelijöistäni ei ymmärtänyt tämän kohtaamisen kaikkia repliikkejä huonon suomenkielensä takia, ja syntyi väärinkäsityksiä. Toki se, että näyttelijä oli afrikkalaistaustainen ja mustaihoinen, vaikutti myös varmasti asiaan. Hänen mielestään suomalaisen miehen egoa nostettiin ihonvärin kautta ja kohtaaminen oli rasistinen. Halusinkin heti tehdä selväksi, ettei kohtaamisen tarkoituksena ole loukata ketään, vaan tuoda tämä koskettava kohtaaminen näyttämölle. Vaikeita asioita ei saa lakaista maton alle, vaan ne pitää tuoda ihmisten tietoisuuteen. Muuten niistä juuri syntyy tabuja. Ymmärrän kuitenkin täysin, mitä hän ajoi takaa, mutta kyse onkin juuri siitä, miten tilanne ohjataan. Keskustelu synnyttää aina jotain uutta, ja myös tämä samainen kohtaaminen oli esityksen liikuttavimpia hetkiä. Monikulttuurisuudessa oli myös se hyvä puoli, että jokainen oli oman maansa kulttuurin asiantuntija. Joka päivä oppi jotain uutta toisen kulttuurista, ja niitä pystyi myös hyödyntämään osana esitystä. Esimerkiksi indonesialainen opiskelijakaverini tiesi kertoa paljon Intian ja Indonesian kulttuurista asioita, joista en ollut kuullutkaan. Se helpotti myös omaa työtäni, ettei tarvinnut ottaa kaikkea selvää juurta jaksaen.

4.5 Ohjaajuuden dilemmoja

Jos olisin saanut valita ideaalitulanteen, niin ehdottomasti olisin halunnut keskittyä pelkästään ohjaamiseen ja käsikirjoittamiseen. Siinä liikuttiin oman jaksamisen ääri rajoilla, kun teki edellä mainittujen tehtävien lisäksi myös tuottajan, lipunmyyjän, väliaikatarjoilujen järjestäjän, valosuunnittelijan, valokuvaajan, videokuvaajan, lavastajan ja osittain puvustajankin työt. Sitä onkin jaksanut ihmetellä, että miten silti kaikesta on selvinnyt ilman loppuun palamista. Luulen sen johtuvan siitä, että tekemisestä on kuitenkin nauttinut niin paljon, että on saanut siitä vaan lisää energiaa. Toki osa asioista oli työläisiä ja ohjaajalle kuulumattomia, kuten moni tuottajan töistä. Tajusin kuitenkin sen, että työt on kuitenkin pakko hoitaa alta pois, tai ne jäävät tekemättä. Prosessin aikana huomasin myös oman ammattitaitoni monipuolisuuden. Vaikka olenkin valmistumassa virallisesti teatterin- ilmaisun ohjaajaksi, niin olen myös paljon muuta. En ole lavastuksen tai tuottamisen ammattilainen, mutta tiedän niistä paljon, ja ohjaajana osaan hyödyntää niitä tekemisessäni. Lisäksi pääsin oppimaan valotekniikan perusteet, ja osaan itse tehdä oman esitykseni valot, vaikkakin mielelläni annan ohjat varsinaiselle ammattilaiselle tulevaisuudessa. Uusi maailma, mihin projektin aikana ihastuin, oli elokuvamaailma. Jos käsikirjoitus ja näyttelijät on hyviä, niin vähällä vaivalla ja peruskuvaamisen tekniikalla voi saada hienoja otoksia. Liveteatteri tulee olemaan aina ykkösenä, mitä haluan ohjata. Kuitenkin elokuvalisia kohtauksia haluan myöhemminkin käyttää esitysteni yhteydessä. Ne tuovat perinteisen teatterin tekemiseen nyky-aikaisen näkökulman.

Oikean työryhmän löytäminen on paras apu omaan jaksamiseen. Lisäksi se on tärkeää, että osaa ja uskaltaa pyytää apua tarvittaessa. Harjoitusprosessin alussa kannattaa tehdä työryhmälle selväksi, mitä kuuluu kenenkin vastuulle, ja tiedetäänkö mihin ollaan tultu mukaan. Teatteri on yhdessä tekemistä. Puoliksi ammattilaisiharrastajamaisessa teatteriproduktiossa, näyttelijälle kuuluu muitakin vastuita kuin vain näyttelemineen. Jos mennään ammattiteatteriin, niin siellä sopimuksessa toki määritellään tarkkaan, mikä on näyttelijän toimenkuva. Prosessin aikana kävi niin, että osa porukasta osallistui lavan pystytykseen ja purkamiseen hyvinkin järjestelmällisesti ja työmoraalilla. Osa katsoi enimmäkseen vierestä. Asiasta mainittiin useaan kertaan, mutta mikään ei muuttunut. Päätin, etten sano enää asiasta, koska en ole valittajatyyppejä. Halusin myös nähdä, miten muu ryhmä reagoi näihin ihmisiin, ja saako ryhmäpaine ihmiset tekemään asioita. Tilana meillä oli tanssistudio, joka oli päivällä käytössä opetustilana. Jouduimme siis purkamaan lavat ja sermit joka kerta, ja järjestelemään muut lavasteet ja rekvisiitat tilan ulkopuolelle. Joka kerta treeneistä meni siis tähän aikaa, ja homma olisi varmasti mennyt nopeammin, jos kaikki olisivat olleet mukana. Sen opinkin prosessin aikana, että

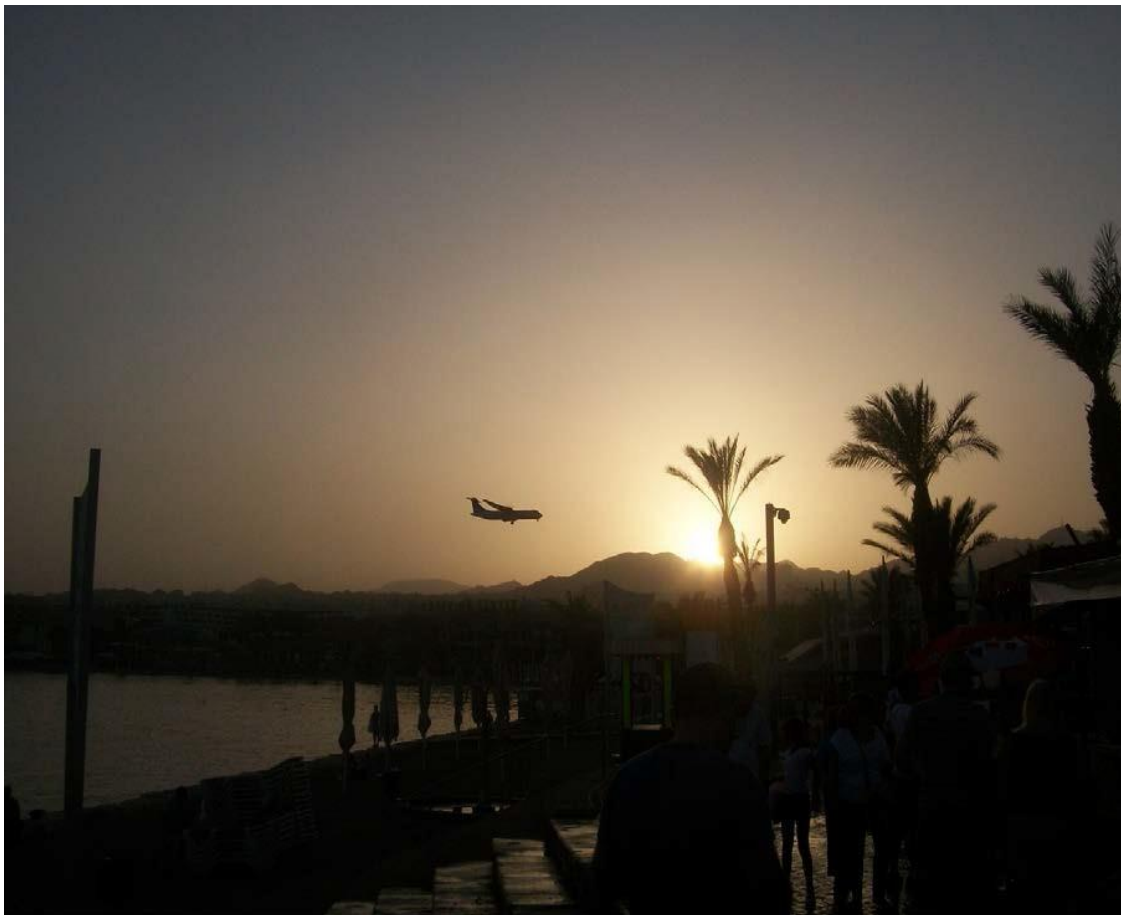
muiden työmoraali ei ole välttämättä samanlainen kuin omani. Kun en ole valittajatyyppejä, niin sorrun tekemään usein myös muiden työt. Tulevaisuudessa tulen tekemään siis hyvinkin selväksi, mitä kuuluu työryhmän vastuisiin ja tehtäviin, ajatellen etenkin omaa jaksamista.

Omat haasteensa oli aikataulujen laatimisessa. Toinen päänäyttelijöistä ei päässyt kolmasosaan harjoituksista, ja se asetti omat haasteensa suunnitteluun. Mitä kohtauksia pystyisi harjoittelemaan ilman päänäyttelijää, kun periaatteessa päänäyttelijä on mukana kaikissa kohtauksissa? Onneksi päänäyttelijä omaksui roolinsa kuitenkin nopeasti, ja poissaolot eivät häirinneet prosessia liikaa. Toinen päänäyttelijä oli taas täysin vastakohta, ja oli hyvinkin joustava muiden menojojensa kanssa. Halusin luoda alusta lähtien jo porrastetun aikataulun, jotta ihmisten ei tarvitsisi odotella liian kauan omaa vuoroaan. Etenkin alkuvaiheessa tämä ei täysin toteutunut. Lisäksi kun ihmiset tulevat harjoituksiin myöhässä, niin väkisininkin kohtausten tekeminen siirtyi myöhemmäksi.

Myöhästely ja poissaolot ovat asioita, jotka mietityttävät tällaisen produktion suhteen, mistä ei korvausta pystytä maksamaan. Motivaatio näyttelijöillä on yleensä se, että tykätään tehdä yhdessä esitystä, ja nautitaan näyttelemisestä. Helposti kuitenkin palkallinen työ ja opiskelu menevät edelle. Kun ei ole tehty sopimusta eikä ”työstä” saada korvausta, niin myös kynnys myöhästellä ja jättää tulematta helpottuvat. Ohjaajana onkin haaste, miten suunnitella harjoituksia, jos muutama tulee myöhässä, ja joku ei pääsekään treeneihin ollenkaan. Se on tietenkin normaali käytäntö, että jos on kipeänä, niin ei välttämättä kannata tulla harjoituksiin muita sairastuttamaan. Se kuitenkin, että siitäkin ilmoitetaan puoli tuntia ennen harjoituksia, niin ei hirveästi helpota ohjaajan työtä. Sovitut asiat pitää hoitaa. Kyse ei ole kuitenkaan vaan ohjaajasta, vaan koko työryhmästä ja esityksestä. Jos lähtee mukaan esitykseen, niin pitää ottaa myös vastuu siitä ja itsestään. Se ei ole yksilö- vaan ryhmätyötä. Yksi näyttelijöistä alkoi olemaan harjoituksista poissa useaan otteeseen. Yleensä hän ilmoitti juuri ennen harjoitusten alkua poissaolostaan, mutta oli myös päiviä kun ei kuulunut mitään. Tilanne jatkui yllättävän pitkään, koska muita vaihtoehtoja ei ollut. Viimeinen vaihtoehto olisi ollut se, että henkilön kolme roolia olisi poistettu näytelmästä, ja käsikirjoittajan näkökulmasta se olisi poistanut paljon olennaista esityksestä. Tiesin näyttelijän olevan luonnostaan hyvä esiintyjä, ja hän oli myös omaksunut roolinsa hyvin. Replikit olivat vielä tosin haussa. Kyseisessä tilanteessa päätin luottaa henkilön sanaan, ja siihen, että hän tulisi hoitamaan roolinsa, ja tekemään muiden kanssa yhteistyötä. Kaiken varalta olin miettinyt toki varasuunnitelman asialle, jos homma ei tulisikaan toimimaan. Loppuvaiheessa näyttelijä tulikin yleensä ajoissa paikalle, ja ryhmän

luoma painekin sai sen aikaan, ettei näyttelijä uskaltanut jättäytyä harjoituksista pois.

Kaikista näyttelijänvaihdoksista ja muista kommelluksista huolimatta esitys oli hyvällä mallilla jo viikko ennen ensi-iltaa. Ainoa asia, mikä meni viime tinkaan, oli kahden kohtauksen kuvaukset ja leikkaaminen. Kaikki lopulliset videokohtauksetkin saatiin lopulta kenraaliesitykseen. Toki myös valojen ja äänien kanssa harjoiteltiin viimeiseen harjoituspäivään asti, koska ne piti saada toimi-maan saumattomasti. Teatteri-esitys ei muutenkaan ole koskaan periaatteessa täysin valmis. Se muuttuu muotoaan, kun esitykset etenevät. Esityksen rytmi voi olla erilainen. Joku voi unohtaa vuorosanansa. Valot voivat myöhästyä. Voi tulla muita teknisiä ongelmia. Yleisöt ovat erilaisia. Kaikki vaikuttaa toisiinsa teatterissa, joka on välitöntä vuorovaikutusta parhaimmillaan. Kun leffa on kuvattu, niin se on kuvattu. Teatterissa jokainen esitys on samanlainen, mutta silti erilainen, ja se tekee teatterista ainutlaatuista.

5 Matkan päätteeksi

Jokainen matka päättyy aikanaan. Matkaoppaan työ on vastuullista, mutta antoisaa. Reissun jälkeen olo on haikea ja samaan aikaan helpottunut. Haikean päättymisestä tekee se, että ei enää teekään päivittäin matkaa työryhmänsä kanssa. Pitkän prosessin jälkeen luopuminen ei ole helppoa. Toisaalta kun luopuu jostain, niin voi avautua uusia ovia ja maailmoja.

Tässä opinnäytetyössä opin tiedostamaan omat vahvuuteni ja kehityspisteeni ohjaajana. Tutkimalla omaa historiaani ja yhdistämällä palasia yhteen aloin hahmottaa ohjaajuuttani uusista näkökulmista. Ohjaajantyö on ennen kaikkea ihmisten kanssa kommunikointia, jossa vaaditaan hyvää ihmistuntemusta. Läsnäolo on ehdoton edellytys hyvälle ohjaajuudelle. Kun olin täysillä läsnä harjoitustilanteessa, niin pystyin välittömästi tarttumaan olennaisiin asioihin. Oma aikomus ohjaamisen suhteen olikin ohjata mahdollisimman intuitiivisesti. Pyrin siihen, että näyttelijät tarjosivat mahdollisimman paljon, koska silloin tekeminen on mielekkäämpää kaikille. Luovuus kuuluu kaikille. Ohjaajana vastasin kokonaisuudesta, roolityön vastuu kuului en-

nen kaikkea näyttelijälle. Tehtäväni ohjaajana oli luoda olosuhteet, joissa näyttelijöiden oli mahdollista toimia virikkeellisessä ympäristössä. Tila ja rekvisiitta olivat tärkeitä siis jo prosessin alusta saakka. Käsikirjoituksen analysoimiseen ei jääty kiinni, vaan toimintaan mentiin mahdollisimman pian. Prosessin aikana huomasin käyttäväni osittain pedagogisia ja psyko-draamallisia ajatusmalleja. Auktoriteettini oli ohjaajana enemmän kaverillinen, jonka takia kommunikointi ja ideoiden jakaminen oli hedelmällisempää näyttelijöiden kanssa. Kärsivällisyys ja rauhallisuus toimivat omana voimavarana, jonka voimin myös muun työryhmän oli helpompi keskittyä olennaisiin asioihin.

Oliko matkaaminen määränpäättä tärkeämpää? Tässä tapauksessa luokittelisin määränpääksi esityksen. Esitykseen olin tyytyväisempi kuin olin ajatellutkaan. Esitys sai hyvää palautetta niin opettajilta kuin opiskelijakollegoilta. Ihmiset tulivat rohkeasti antamaan esityksen jälkeen palautetta, mistä olinkin positiivisesti yllättynyt. Sain myös kehittäväää ja rakentavaa palautetta. Yhtä antoisaa oli myös nähdä, miten yleisö reagoi esityksissä. Viimeisten esitysten aikana pystyin melkein jo aavistamaan, missä vaiheessa yleisö repesi nauruun ja millekin asialle. Toki esitykset ja yleisöt ovat aina erilaisia. Reagoiva yleisö on paras yleisö. Kun yleisö reagoi jotenkin, niin esitys on saanut tehtyä jonkin vaikutuksen, oli se sitten myönteinen tai negatiivinen. Kaikkia ei voi miellyttää, eikä tarvitsekaan. Komedialla on vaikea laji, jonka joko osaa tai ei. Esityksessämme käsiteltiin huumorin kautta rasismia ja ihmisenä kasvamista ja se toimi.

Määränpää oli siis tärkeää, mutta prosessikaan ei jäänyt huonommaksi. Haasteita prosessissa riitti, mutta kun niistä selviää, huomaa, että niilläkin on tarkoituksensa. Jos kaiken saisi valmiina eteensä tekemättä töitä, niin se olisi liian helppoa. Ilman tätä pitkää prosessia, ei esityksestä olisi tullut sellaista kuin se lopulta näyttäytyi. Ohjaajanmatkani jatkuu, mutta määränpää ei ole tiedossa. Tietämättömyys tulevaisuudesta tekeekin elämästä kiehtovaa. Elämänmatka on yhtä pitkää oppimisen prosessia, jonka aikana oppiminen ei lopu koskaan. Oppimisen matka ei lopu koskaan.

Lähteet

Aaltonen, Jouko. 2003. Käsikirjoittajan työkalut. Audiovisuaalisen käsikirjoituksen tekijän opas. Tampere: Tammer- Paino Oy.

Aitolehti, Sirkku & Silvola, Kirsti. 2008. Suhteiden näyttämöt. Näkökulmia psykodraamaan. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Bogart, Anne. 2004. Ohjaaja valmistautuu. Seitsemän kirjoitusta taiteesta ja teatterista. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Johnstone, Keith. 1996. Impro. Improvisoinnista iloa elämään ja esiintymiseen. Helsinki: Yliopistopaino.

Korhonen, Kaisa. 1998. Erik Söderblomin haastattelu. Koirien ajama kettu. Ohjaajahaastattelukirja. Juva: WSOY Kirjapainoyksikkö.

Ollikainen Anneli. 1986. Ralf Långbackan haastattelu. Haaveesta vai pakosta. Näkökulmia teatteriohjaajan työhön. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Soikkeli, Tomi. 2013. Reissussa käsikirjoituksesta esitykseen- blogi. Viitattu 21.11. 2013. <http://soikkelitomi.blogspot.fi>.

Weston, Judith. 1999. Näyttelijän ohjaaminen. Kuinka luoda vaikuttavia esityksiä televisioon ja elokuvaan. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Julkaisematon lähde

Soikkeli, Tomi. 2009. Matkapäiväkirja. Tekijän hallussa.

Maailman ympäri 81 päivässä - esityksen tiedote:

Tiedote 24.9.2013

Maailma avautuu Metropolia-teatterissa 23.10.2013- 05.11.2013

Tomi Soikkeli tuo Metropolia-teatteriin lokakuussa lopputyönsä Maailman ympäri 81 päivässä. Näytelmä on Soikkelin käsikirjoittama ja ohjaama.

Työryhmä on monikulttuurinen, ja mukana on suomalaisten näyttelijöiden lisäksi näyttelijöitä Indonesiasta, Nigeriasta, Syyriasta ja Zimbabwesta.

Esitys on Tomi Soikkelin teatteri-ilmaisun ohjaaja (AMK) -tutkintoon kuuluva työharjoittelu ohjaajantyön alueella.

Maailman ympäri 81 päivässä kertoo tarinan kahdesta landelaisesta kaveruksesta, jotka päättävät lähteä reissaamaan maailman ympäri liftaten ja vähällä rahalla.

Maat vaihtuvat tiuhaan tahtiin, eivätkä kaverukset välty konflikteilta. Matkan aikana miehet kohtaavat pahimmat ennakkoluulonsa. Reissun päätyttyä kaikki on jälleen ennallaan, vai onko sittenkään?

Soikkelin esitys herättää kysymyksiä siitä, millaisessa maailmassa haluamme elää. Muuttaako vierailu muissa kulttuureissa ihmistä, ja mitä voimme oppia toisiltamme?

Esitykset:

Keskiviikko 23.10.2013 ensi-ilta klo 19:00

Torstai 24.10. klo 19:00

Maanantai 28.10. klo 19:00

Tiistai 29.10. klo 19:00

Keskiviikko 30.10. klo 19:00

Perjantai 1.11. klo 19:00

Maanantai 4.11. klo 19:00

Tiistai 5.11. klo 19:00

Esityspaikkana on Metropolia Ammattikorkeakoulun Tanssistudio osoitteessa Hämeen-
tie 161.

Varaa lippusi ajoissa! Lipunvaraus mieluiten sähköpostitse:

maailmanympari81paivassa@gmail.com (puhelimitse numerosta 050 512 1327.)

Lisätietoja ja haastattelupyynnöt: Tomi.soikkeli@metropolia.fi

Flaijeri

Terkkuja Arabiasta!

Reissuun maailman ympäri olisi siis tar-
koitus lähteä 23. lokakuuta. Lähde seuraksi!
Mukaan pääsee myös seuraavina päivinä
(esityspäivät):

Torstai 24.10. klo 19:00
Maanantai 28.10. klo 19:00
Tiistai 29.10. klo 19:00
Keskiviikko 30.10. klo 19:00
Perjantai 1.11. klo 19:00
Maanantai 4.11. klo 19:00
Tiistai 5.11. klo 19:00

"Matkaoppaanne" Tomi Soikkeli
(Ohjaus ja käsikirjoitus)

Metropolia Teatteri, Hämeentie 161,
Tanssistudio H1006

Matkaliput 5€ / 3,5€

Tiedustelut ja varaukset numerosta
050 512 1327 tai sähköpostitse
maailmanympari81paivassa@gmail.com

 Metropolia

Juliste

Direction and script Tomi Soikkeli
Topi Orava Mikko Orasuo
Sherwan Haji Ernest Izu Lotta Jäppinen Francis Mushonga
Markus Mäntykannas Charles Siraï Tiina Salo

Maailman ympäri 81 päivässä

Performances:
Wednesday 23.10.13 19:00
(Premier)
Thursday 24.10. 19:00
Monday 28.10. 19:00
Tuesday 29.10. 19:00
Wednesday 30.10. 19:00
Friday 1.11. 19:00
Monday 4.11. 19:00
Tuesday 5.11. 19:00

Tickets: 5e/ 3,5e
Performance partly in english.

Metropolia-teatteri
Hämeentie 161, Tanssistudio H1006

More information and ticket sale on 050 512 1327 or by e-mail
maailmanympari81paivassa@gmail.com

 Metropolia

ISTANBUL HEREKE

Käsiohjelma (Etusivu)

Nummela (Anssi Kela)

Nämä kadut kaupungin, huvilat ja puutarhat
Kävelytän koiraa ja mieleen palaa vuodet parhaimmat
Tuosta ojasta me silloin fillareita naarattiin
Jälkeen vedonlyönnin jossa jälleen hulluus punnittiin

Koulussa kavereiden kesken me tytöt jaettiin
Ne kiljui välitunneilla kun niitä takaa ajettiin
Ja kun fajian bändi soitti vein kaikki katsomaan
Kuunnelllessain tunsin poltteen - mun piti päästä soittamaan

Mun täytyy kävellä näin
Mun täytyy kävellä näin
Kun jotain herää sisälläin

Thank you! Spasibo! Gracias! Teşekkürler!

Jules Vernes

Marja Louhija-Tyhtilä

Jukka Heinänen

Severi Haapala

Heikki Suomi

Jaana Haaksiluoto

Lotta Nevalainen-Tomasek

Hanna Hakkarainen

Leena Juntunen

Ville Valo

Dramaturgiakurssin kamut

Tekstihautomon huipputyypit

Frendit, isit, äidit, systerit, broidit

Anssi Kela

Kefentset ja Ranjitit maailmalta

Istanbul Hereke

Windsor

Pilailupuoti

LähiSiwa

ISTANBUL HEREKE

 Metropolia

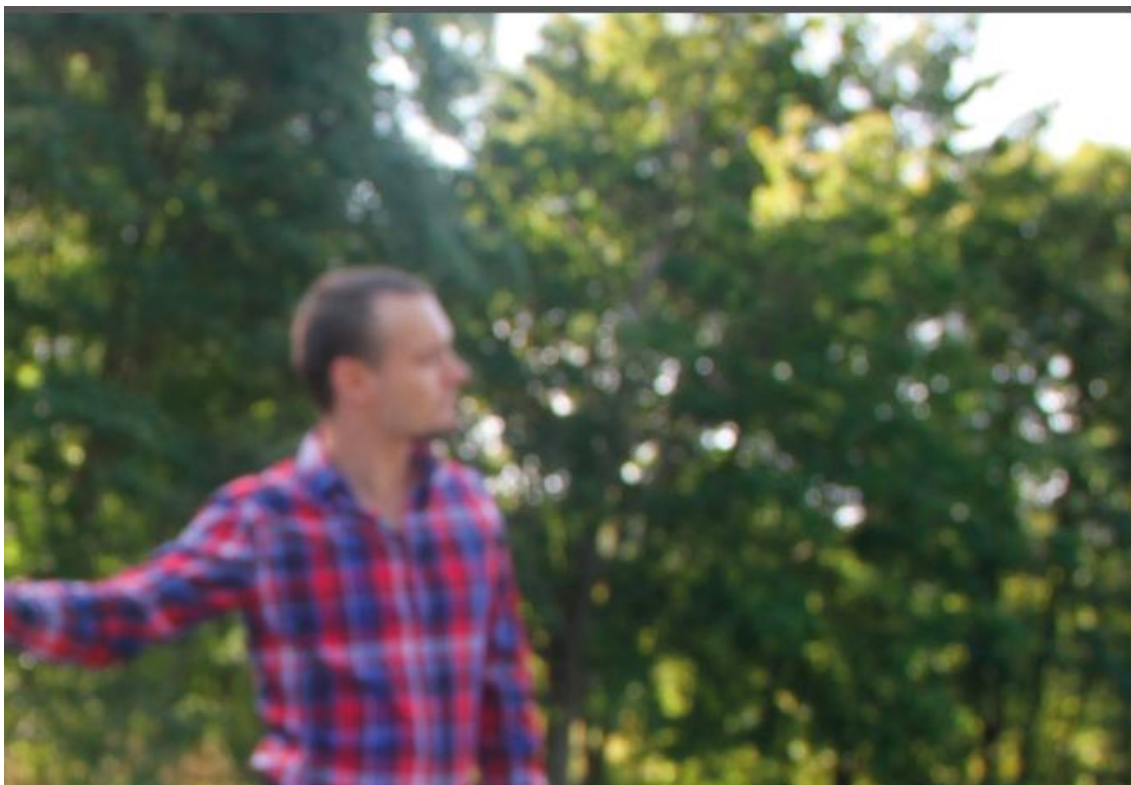
Directors' greetings

Everything started from the cartoon named Around the world in 80 days. It was my favourite cartoon, and it still is. Already then I was amazed about this amazing world and different cultures.

Me and my friends compete who has countries the most. Nowadays I don't usually plan my trips. I just travel to some new places and live in the moment. Same was with this project. I started to write the play almost two years ago. I wanted to combine my own experiences and Jules Verne's story. It is still my dream to travel around the world, but maybe longer time than just 80 days.

With my actors, this trip has lasted almost 81 days. I am proud and touched about their passion and determination to do this play, and I think we have all learned a lot from each other. Everybody has its story to tell, and they are valuable. We are valuable, and it doesn't matter where are we coming from. Peace and love to all of you, like somebody is saying also in this story.

Tomi Soikkeli

Productiongroup:

Direction and script: Tomi Soikkeli

Actors: Sherwan Haji, Ernest Izu, Lotta Jäppinen, Francis Mushonga, Markus Mäntykannas, Mikko Orasuo, Topi Orava, Charles Sirait, Tiina Salo

Sound design: Niko Laasonen

Light design: Tomi Soikkeli, Sivari, Metropolia technique

Graphic: Ina Pylkkö

Video-editing: Jere Laukkanen, Sherwan Haji

Photograph: Tomi Soikkeli

Producing: Tomi Soikkeli